

RADICALIZAREA ALTERITĂȚII: CONSTRUCȚIA UNEI IMAGINI A DUȘMANULUI LA ROMÂNII ARDELENI ÎN PRIMELE LUNI ALE „MARELUI RĂZBOI”

Supranumit și „Marele Război”, Primul Război Mondial este considerat astăzi evenimentul fondator al secolului al XX-lea, datorită marilor schimbări pe care le-a produs atât în politica europeană, cât și în mentalitățile cetățenilor din statele beligerante¹. Debutul său, în vara anului 1914, a fost determinat de asasinarea arhiducelui Francisc Ferdinand (în 28 iunie), de condițiile mult prea dure pe care Imperiul Austro-Ungar le-a pus Serbiei pentru a păstra pacea și de imposibilitatea limitării conflictului doar la cele două state. Așa cum a subliniat istoricul Lucian Boia, oamenii nu acționează în funcție de realitățile brute, ci de reprezentările pe care le construiesc asupra acelor realități. Recursul la război a fost facilitat de ideea că acesta este nu doar inevitabil, ci și necesar pentru rezolvarea problemelor pe care le întâmpinau statele, iar resursele economice investite și noile tehnologii militare vor face ca acest conflict să fie de scurtă durată². Studiul de față își propune să analizeze intervalul dintre asasinarea arhiducelui Francisc Ferdinand și luna octombrie a anului 1914, pentru a vedea cum a fost percepută imaginea adversarilor Imperiului Austro-Ungar și cum s-a construit o justificare a războiului împotriva lor. Considerăm că primele două luni ale conflictului au fost edificatoare pentru conturarea în rândul opiniei publice românești din Transilvania a imaginii inamicului și a motivelor pentru care se purta acea luptă, iar aceste reprezentări aveau rolul de a mobiliza populația în susținerea efortului de război.

Cele mai importante surse primare ale cercetării de față sunt ziarele de epocă, al căror studiu este necesar pentru a analiza imaginea pe care autoritățile statului doreau să o construiască pentru adversarii Puterilor Centrale. Aici vom folosi ca izvoare *Gazeta Transilvaniei*, fondată în anul 1838 la Brașov, de către George Barițiu³, ziarul *Drapelul* din Lugoj, care a

¹ François Furet, Ernst Nolte, *Fascism și comunism*, trad. de Matei Martin, București, Art, 2007, p. 39.

² Lucian Boia, *Primul Război Mondial: controversă, paradoxuri, reinterpretări*, București, Humanitas, 2014, p. 25.

³ Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicționarul presei românești*, București, Editura Științifică,

apărut din anul 1901 sub patronajul lui Valeriu Braniște⁴ și cotidianul *Românul* de la Arad, fondat în 1911, care în 1912 a devenit ziarul oficial al Partidului Național Român, avându-l ca director până în 1918 pe Vasile Goldiș⁵.

În analiza presei pe durata Primului Război Mondial este necesar să ținem seama de cenzura pe care toate statele beligerante au aplicat-o pe durata conflictului, într-o măsură mai mare sau mai mică. Ea consta de obicei în supravegherea presei pentru a nu fi publicate informații de valoare pentru inamic și în interceptarea scrisorilor trimise de soldații de pe front acasă sau de alți cetățeni în străinătate. Toate datele care ar fi putut leza operațiunile militare erau șterse, iar în publicațiile sau corespondența provenită din străinătate se căutau informații care puteau oferi avantaje asupra adversarilor⁶. În 26 iulie, la trei zile după ce Imperiul Austro-Ungar a trimis ultimatumul către Serbia, în Transilvania s-a introdus starea de urgență, ceea ce a presupus îngrădirea dreptului de trecere a frontierei, limitarea libertății întrunirilor și a prerogativelor administrației locale, suspendarea curților de jurați și introducerea procedurii judecătorești sumare, cenzurarea presei și controlul asupra poștei, telegrafului și telefoanelor⁷. Cenzura s-a instaurat în virtutea legii pentru instituirea stării de urgență din anul 1869, care prevedea că în zona civilă cenzura era efectuată de autoritățile civile și militare, în vreme ce în zona frontului aceasta cădea în sarcina autorităților militare⁸. În Transleithania, Legea XIV din 1914 a înăsprit regimul tipăriturilor a căror distribuție a intrat astfel sub controlul Ministerului de Interne maghiar. Cenzura presei din această parte a imperiului a vizat combaterea mesajelor cu caracter pacifist și socialist⁹ însă presa naționalităților era supravegheată

1995, p. 210.

⁴ *Ibidem*, p. 166.

⁵ Ioan D. Godea, *Ziarul „Românul” din Arad (1911-1918)*, Timișoara, Editura de Vest, 2001, p. 57-58.

⁶ Ian Vernon Hogg, *Dicționarul Primului Război Mondial*, trad. de Diana Șipu, București, Niculescu, 2007, p. 47.

⁷ Magyari András, Thomas Năgler, Ioan-Aurel Pop (coord.), *Istoria Transilvaniei*, vol. III (de la 1711 până la 1918), Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2008, p. 468.

⁸ Derek Jones (ed.), *Censorship: a World Encyclopedia*, vol. I (A-D), London-Chicago, Fitzroy Dearborn Publishers, 2001, p. 150.

⁹ *Ibidem*, vol. II (E-K), p. 1122. Câteva considerații asupra cenzurii în Transilvania acestei perioade și până la finalul conflictului, în Tudor Valentin Neamțu, *Propagandă și cenzură în Transilvania «Marelui Război»*, în Anamaria Macavei, Roxana Dorina Pop (coord.), *Scrieri pe*

și pentru a detecta potențiale pericole la adresa statului.

Moartea arhiducelui Francisc Ferdinand a declanșat un mare val de loialism dinastic, pe care îl găsim reflectat în presă și în discursurile frunțașilor români. Reacțiile ziariștilor de la *Gazeta Transilvaniei*, *Drapelul* și *Românul* au făcut obiectul unei cercetări recente¹⁰, prin care am scos în evidență acest loialism, ardent manifestat până la debutul războiului și chiar după aceea dată. Introducerea cenzurii a fost vestită de către redactorii celor trei ziare, fiind specificate și noile limite cu care se confruntau. În *Gazeta Transilvaniei* s-a anunțat, în 29 iulie, că este interzisă difuzarea știrilor referitoare la pregătirile militare pentru război¹¹. Ziarul *Drapelul* a făcut referire la cenzură în 1 august, când a menționat că toate ziarele trebuie să publice doar știrile puse la dispoziție de guvern, prin biroul de presă al prim-ministrului¹². Câteva săptămâni mai târziu redactorii săi au revenit la problema surselor, arătând că statele combatante au decis, după model japonez, să oprească orice reportaj de pe câmpul de luptă și să ofere presei doar informațiile despre acțiuni militare îndeplinite, fără cele în curs¹³.

O manifestare a fidelității față de stat, în spiritul loialismului, se găsește în ziarul *Românul*, ai cărui redactori au specificat că, datorită legilor în vigoare și a cenzurii, ei vor înceta toate polemicele sau criticile legate de problemele din Imperiul Austro-Ungar, devenind cronicari fideli ai evenimentelor în curs¹⁴. Relația ziariștilor cu cenzura a fost chiar explicată într-un număr al *Gazetei Transilvaniei*: ziarul trebuia trimis procurorului cu trei ore înainte de expediere pentru a primi un certificat, iar în timpul unei zile puteau sosi oricând ordine despre ce era permis și ce nu era permis să se publice. Sursa știrilor era biroul de presă al șefului guvernului. Totodată, se precizează și debutul cenzurii, redactorii ei plasându-i începutul în 27 iulie

alese...: lucrările Conferinței Naționale „O filă de istorie: om, societate, cultură în secolele XVII-XXI, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012, p. 365-367.

¹⁰ Andrei Sabin Faur, *De la moartea arhiducelui Francisc Ferdinand la debutul Primului Război Mondial. Reacții în principalele periodice românești din Transilvania*, în Macavei, Pop, *Scieri pe alete*, p. 321-337. Reacțiile altor ziare românești din Transilvania față de asasinarea arhiducelui au fost prezentate de Vasile Bozga, *Atentatul de la Sarajevo reflectat în presa românească*, în *Anuarul Școlii Doctorale „Istorie. Civilizație. Cultură”*, 2010, 4, p. 245-256.

¹¹ *Gazeta Transilvaniei*, 15/28 iulie 1914, nr. 154, p. 1.

¹² *Drapelul*, 19 iulie/1 august 1914, nr. 80, p. 2.

¹³ *Drapelul*, 31 iulie/13 august 1914, nr. 85, p. 1.

¹⁴ *Românul*, 30 iulie/12 august 1914, nr. 167, p. 1.

1914¹⁵. În legătură cu ce scriau ziarele românești sub cenzură, episcopul Roman Ciorogariu a arătat în memoriile sale că liderii românilor doreau ca autoritățile să recunoască patriotismul națiunii române și al Partidului Național Român, în speranța că astfel se vor putea rezolva pe cale legală toate controversesele cu maghiarii¹⁶.

Putem concluziona, din cele prezentate mai sus, că după instaurarea cenzurii presa își pierde în mare măsură autonomia, devenind un agent de informare al statului în subiectele legate de război. Meritul acestor redactori este că și-au anunțat cititorii de această pierdere a libertății, ceea ce ar fi putut constitui un semnal pentru ei că informațiile pe care le citesc pot fi eronate, și este foarte posibil ca mulți dintre ei să fi pus la îndoială sau chiar să fi constatat falsitatea unor informații legate de mersul războiului sau de unele descrieri referitoare la adversarii Imperiului Austro-Ungar. Astăzi cunoaștem însă că și informațiile false sau irelevante asupra unui anumit subiect ne pot influența inconștient (fără să ne dorim acest lucru și fără să putem controla acest proces) în luarea deciziilor. Procesul pe care psihologii l-au numit „contaminare psihologică” se referă la impactul pe care îl au asupra unei persoane anumite informații pe care aceasta le-a definit în mod conștient ca fiind false, nerelevante sau dezadaptative, însă care independent de voința ei îi vor influența deciziile, gândurile și comportamentele¹⁷. Astfel, dacă în viața cotidiană putem întâlni în presă versiuni contradictorii asupra unor evenimente și uneori chiar lucruri false, în memoria umană lucrurile adevărate se vor combina cu cele false. În legătură cu contaminarea psihologică, cercetările experimentale au demonstrat trei aspecte: o informație adevărată despre un fapt (persoană sau eveniment) poate fi conectată în memorie cu una falsă despre același fapt (1), că amorsarea informației adevărate duce și la activarea celei false cu care este conectată (2), iar cu cât o persoană are mai multe informații false asupra unui fapt, cu atât impactul lor este mai mare, întrucât mintea umană atribuie oricărei informații într-o primă etapă valoarea de adevăr și doar într-o etapă ulterioară ea este analizată. Dacă în timpul analizei mintea umană este

¹⁵ *Gazeta Transilvaniei*, 4/17 septembrie 1914, nr. 194, p. 1.

¹⁶ Roman R. Ciorogariu, *Zile trăite*, partea I (*Războiul mondial până la armistițiu*), ed. de Viorel Faur, Oradea, Fundația Culturală „Cele trei Crișuri”, 1994, p. 18.

¹⁷ Daniel David, *Prelucrări inconștiente de informație*, ed. a III-a, București, Tritonic, 2014, p. 210-211.

distrasă, atunci ea poate cataloga o informație falsă ca fiind adevărată, iar în cazul unui volum mare de informații asupra unui fapt face mai dificilă reactualizarea lor conștientă (3)¹⁸. Așa cum se va vedea mai jos, cititorii acestor ziare au primit în intervalul de timp studiat mai multe informații contradictorii despre adversarii Imperiului, în funcție de interesele statului.

Analiza presei din cele trei luni pe care le avem în vedere a scos în evidență existența mai multor categorii de „dușmani”, identificați de jurnaliștii români și prezența publicului. Imediat după asasinarea arhiducelui Francisc Ferdinand, redactorii români și-au manifestat loialismul și primii dușmani identificați au fost tinerii implicați în atentat, care au fost denumiți „atentatori” sau „conjurați”, dar și revoluționarii în general, fiind publicate și numeroase amănunte despre organizația *Narodna Ohrana*, din care asasinii arhiducelui făceau parte. *Gazeta Transilvaniei* a vorbit în termeni foarte categorici despre sentimentul de ură care a cuprins inimile populației din Imperiu contra celor care au pregătit asasinatul, pe care i-a descris ca fiind niște anarhiști, și care s-au folosit de acei tineri inconștienți¹⁹. Ziarul bănățean *Drapelul* a promovat un mesaj de calm în fața situației, descriind asasinatul ca pe o faptă a unor singuratici care au lucrat în slujba unei organizații secrete, iar pentru acel act nu pot fi condamnate popoare sau populații²⁰. Un ton dur la adresa atentatorilor au folosit și redactorii de la *Românul*, fiind primii care i-au numit pe aceștia dușmani ai poporului român²¹. Una din cele mai fervente acuzații la adresa asasinilor îi aparține lui Ion Agârbiceanu (1882-1963), prozator și colaborator al *Românului*:

„în întinderea împărăției nu vei afla român care să nu blesteme pe ticăloșii conjurați, pe spurcatele elemente balcanice care au adus acest doliu greu și înghețat peste întreg imperiul. [...] Aceia care l-au răpus? Sunt rabiții fanatismului național, sunt reprezentanții barbarismului balcanic, sunt supușii de câțiva ani ai monarhiei, sunt spaima înveninată a șovinismului nebun, cari nu vor pricepe niciodată că au dărâmat columna ce ținea acoperișul casei lor.”²².

După cum știm, prezența dușmanului este importantă atât pentru definirea propriei identități, cât și pentru afirmarea propriului program de valori, care devine cu atât mai convingător dacă este comparat cu al unui

¹⁸ *Ibidem*, p. 212-215.

¹⁹ *Gazeta Transilvaniei*, 20 iunie/3 iulie 1914, nr. 134, p. 1.

²⁰ *Drapelul*, 17/30 iunie 1914, nr. 66, p. 1.

²¹ *Românul*, 17/30 iunie 1914, nr. 131, p. 1.

²² *Românul*, 22 iunie/5 iulie 1914, nr. 136, p. 2.

adversar²³. În acest sens a procedat și Valeriu Braniște (1869-1928), care într-un discurs la Caraș-Severin afirma că românii sunt solidari doar cu popoarele care luptă pentru drepturile lor în mod pașnic, respectând legile și cadrul constituțional²⁴.

În numele credinței lor tradiționale față de Casa de Habsburg, redactorii români au polemizat dur cu ziaristii maghiari care îi acuzau de lipsă de loialitate²⁵, având mereu grijă să amintească serviciile pe care românii le-au făcut monarhilor și fidelitatea lor istorică față de patrie, mereu puse în contrast cu lipsa de drepturi politice pe care o resimțeau.

Serbia a fost foarte repede acuzată că a sprijinit atentatul de la Sarajevo, însă în primele momente legătura atentatorilor cu guvernul sârb este considerată un zvon, pe care nu se insistă prea mult, fiind condamnați doar asasinii, iar violențele care au avut loc împotriva populației sârbești din Imperiul Austro-Ungar au fost condamnate. Pe măsură ce timpul a trecut, ideea că Serbia a fost vinovată pentru atentat începe să câștige teren în presa românească. În 9 iulie, un articol din *Gazeta Transilvaniei* semnat „Junior” a formulat pentru prima dată sentința vinovăției guvernului sârb, care a simțit că Francisc Ferdinand, odată ajuns împărat, ar fi întărit foarte mult Imperiul:

„Politica Sârbiei mari a voit să delătore cea mai mare piedecă ce-o avea în fața aspirațiilor sale. Bombele și glonteletale a fost destinat regeneratorului Austriei, aceluia care, ajungând la tron și înfăptuindu-și marile reforme ce le avea deja cristalizate în gând, avea să dea o nouă putere acestui mare imperiu ajuns azi la decadentă. Iar în fața unei Austriei puternice, în care toate neamurile s-ar fi simțit fericite, fără îndoială ar fi suferit naufragiu tendințele sârbești de ocupare.”²⁶.

În aceeași zi însă, în ziarul *Românul* a apărut declarația prim-ministrului sârb Nikola Pašić, care a negat orice implicare a țării sale în asasinarea arhiducelui Francisc Ferdinand, dar această știre a fost publicată fără niciun comentariu²⁷. Chiar dacă sunt mult mai raționali în aprecieri și nu susțin imediat vinovăția guvernului sârb, și ziaristii de la *Drapelul* au înclinat să îi considere pe sârbi ca fiind favorabili asasinării, considerând că

²³ Umberto Eco, *Cum ne construim dușmanul și alte scrieri ocazionale*, trad. de Ștefania Mincu, Iași, Polirom, 2011, p. 10.

²⁴ *Gazeta Transilvaniei*, 5/18 iulie 1914, nr. 146.

²⁵ Faur, *De la moartea arhiducelui*, p. 326-329, 334.

²⁶ *Gazeta Transilvaniei*, 26 iunie/9 iulie 1914, nr. 138, p. 1.

²⁷ *Românul*, 26 iunie/9 iulie 1914, nr. 138, p. 5.

atentatorii și opozații Imperiului Austro-Ungar găseau în Serbia susținere din partea populației, care îi considera eroi naționali²⁸.

Ideea vinovăției Serbiei s-a încetățenit în presa românească spre finalul lunii, mai ales după instaurarea cenzurii când oricum ziaristii erau controlați de autorități. În 26 iulie 1914 au fost publicate în *Gazeta Transilvaniei* date despre ultimatumul pe care monarhia dualistă l-a trimis Serbiei și care a fost apreciat de acești jurnaliști ca fiind dat în numele ideii de monarhie. În acel articol erau acuzați sârbii care au făcut rău Imperiului dualist, iar Serbia era acuzată că a permis ca cetățeni ai săi se implice în acțiuni împotriva Imperiului Austro-Ungar. Complicitatea statului era insinuată și prin acuzațiile că au existat funcționari sârbi care au furnizat arme acestor rebeli și chiar au înlesnit trecerea lor peste graniță²⁹.

Declarația de război a Imperiului Austro-Ungar către Serbia din 28 iulie 1914 a schimbat complet discursul despre statul sârb, a cărui vinovăție în atentatul de la Sarajevo nu a mai fost pusă la îndoială, ci dimpotrivă, a fost promovată ca argument pentru debutul conflictului. Ziaristii români de la toate cele trei periodice consultate au răspândit ideea, sugerată de altfel și în manifestul „Către popoarele mele!” al împăratului Francisc Iosif, că Serbia a complotat de mai mulți ani contra monarhiei dualiste, iar războiul este nu doar legitim ci și necesar pentru siguranța monarhiei. Mesajul pe care autoritățile au dorit să îl transmită publicului conținea în primul rând afirmația că nu imperiul este vinovat pentru război, iar această nevinovăție s-a întins apoi și asupra Puterilor Centrale. Aceste idei le regăsim bunăoară în *Drapelul*, care în 28 iulie scria că, deși a căutat pacea, Monarhia era obligată să declare război Serbiei pentru a pune capăt unei situații tensionate și păgubitoare, care dura de mai mulți ani³⁰. În acest fel au scris și celelalte ziare, insistând pe faptul că Austro-Ungaria nu a căutat războiul, pretențiile ei față de Serbia erau juste (în ciuda asprimii lor, pe care jurnaliștii o recunoșteau³¹), iar neacceptarea lor a dus la război³². Printre circularele episcopilor care au fost publicate în acele zile, o poziție foarte radicală împotriva sârbilor a exprimat-o Valeriu Traian Frențiu (1875-1952), episcop al

²⁸ *Drapelul*, 5/18 iulie 1914, nr. 74, p. 1.

²⁹ *Gazeta Transilvaniei*, 13/26 iulie 1914, nr. 153, p. 1.

³⁰ *Drapelul*, 15/28 iulie 1914, nr. 78, p. 1.

³¹ *Drapelul*, 12/25 iulie 1914, nr. 77, p. 1.

³² *Românul* 23 iulie/5 august, nr. 161, p.1.

Lugojului între anii 1913 (numit în 1912) și 1922³³:

„Ani de-a rândul am fost siliți să stăm gata de război pentru că vecinii noștri ne-au neliniștit în continuu. Starea aceasta nu o mai puteam suporta și acum, când sârbii, cu conlucrarea persoanelor oficioase și a armatei, au pus la cale uciderea iubitului nostru moștenitor de Tron, ceea ce s-a constatat în mod oficios, Maiestatea Sa a fost silit să ceară satisfacere de la ei, și deoarece satisfacere nu a primit, le-a declarat război.”³⁴

O circulară asemănătoare a lansat și Vasile Hossu (1866-1916), episcop al Gherlei din anul 1903³⁵, care considera că arhiducele Francisc Ferdinand a fost ucis la îndemnul unor înalți oficiali din Serbia³⁶. Venind din partea unor ierarhi, aceste afirmații aveau mai multă putere de convingere în rândul majorității populației, străină de afacerile internaționale și pentru care preotul și ierarhii bisericești erau figuri centrale în sistemul de valori.

În presa românească a primelor zile din conflict au fost prezentate prea puține caracteristici etnice ale sârbilor, însă printre cele menționate se numără „îndărătnicia pătimașă cu care cei mai mulți dintre sârbi își urmăresc scopurile”³⁷. Un portret al soldatului român, construit prin comparație cu soldații altor popoare, oferă indicii despre cum erau văzuți sârbii:

„Nu este pe față pământului soldat lăsat de Dumnezeu mai vânjos și mai de omenie decât soldatul român. Vor mai fi ei soldați, mai ales prin Balcanul mult încercat, înfruntători de arșiță, de ploii și de furtună, asemenea soldatului nostru. Dar aceștia sunt barbari, prădalnici, fără milă și fără crutare.”³⁸

Deși acesta este un portret al soldatului balcanic în general, însușirile menționate sunt proiectate și asupra soldaților sârbi, prezentați așadar ca rezistenți provocărilor din partea climei, lipsiți de milă și înclinați spre jaf. Trebuie precizat că descrierile sârbilor din această perioadă sunt relativ puține, cea mai multă importanță fiind acordată, din motive lesne de înțeles, Rusiei. De altfel, după intrarea Rusiei în război, acestea vor dispărea aproape în totalitatea pe parcursul intervalului de timp studiat.

Neacceptând amestecul Imperiului Austro-Ungar în Balcani, Rusia și-a mobilizat parțial forțele în 29 iulie, iar în următoarea zi țarul Nicolae al

³³ M. Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 186.

³⁴ *Drapelul*, 22 iulie/4 august 1914, nr. 81, p. 2.

³⁵ Păcurariu, *Dicționarul*, p. 214.

³⁶ *Gazeta Transilvaniei*, 22 iulie/4 august 1914, nr. 160, p. 1.

³⁷ *Gazeta Transilvaniei*, 5/18 iulie 1914, nr. 74, p. 1.

³⁸ *Românul*, 15/28 iulie 1914, nr. 154, p. 1.

II-lea a fost convins să ordone mobilizarea generală. În urma acestei mobilizări, împăratul Germaniei a declarat război Rusiei în 1 august, act urmat de o declarație de război față de Franța două zile mai târziu³⁹. În cultura maghiară, preocuparea față de panslavism și de imperialismul rusesc este mult mai veche, fiind o temă deseori întâlnită în lucrările cu caracter politic și ideologic ale intelectualității maghiare⁴⁰. Ecouri ale acestei temeri pot fi întâlnite și la români, încă de la mijlocul secolului al XIX-lea, datorită acțiunilor Rusiei asupra Principatelor, iar istoricul american Keith Hitchins a considerat că teama de ruși a fost un factor important care i-a împiedicat pe liderii români să colaboreze cu slavii din imperiu în anii 1870 și 1880⁴¹. Teamă de o extindere rusească a fost și unul din motivele identificate de istoricul Lucian Boia pentru care o parte a elitei intelectuale românești a susținut participarea României la război alături de Puterile Centrale⁴².

Mobilizarea Rusiei a fost menționată, mai întâi sub formă de zvon, chiar la începutul lunii iulie. Sentimentele ziaristilor români au fost în mod ferm orientate împotriva Rusiei, pe care o considerau cea mai mare amenințare la adresa Imperiului Austro-Ungar, așa cum de altfel o considera cea mai mare parte a populației. Articolele antirusești sunt bogate în referiri cu privire la regimul politic din această țară, iar pe latura sa opresivă s-a insistat în mod deosebit, atât din cauza clișeelelor, cât și datorită potențialului mobilizator. Combaterea autoritarismului țarist era totodată și un mijloc de promovare pentru românii ardeleni a propriilor convingeri despre libertatea popoarelor. Un ziarist de la *Drapelul*, care semna sub pseudonimul Verox, considera că:

„Pentru politica națională de dincoaci și dincolo de Carpați, țarismul este și va rămânea cel mai antipatic sistem de guvernament, sub a cărui cnută robesc nu numai două milioane de români, dar și o mulțime de popoare doritoare de libertate națională și politică.”⁴³

Românii ardeleni și-au dat seama foarte bine că Rusia este cel mai

³⁹ Vyvyan Brendon, *Primul Război Mondial*, trad. de Daniela Mișcov, București, All, 2003, p. 5.

⁴⁰ Melinda Mitu, Sorin Mitu, *Ungurii despre români. Nașterea unei imagini etnice*, Iași, Polirom, 2014, p. 164.

⁴¹ Keith Hitchins, *A Nation Affirmed: the Romanian National Movement in Transylvania (1860-1914)*, București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 343.

⁴² Lucian Boia, „Germanofili”. *Elite intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, București, Humanitas, 2010, p. 63-65.

⁴³ *Drapelul*, 26 iunie/9 iulie 1914, nr.70, p. 1.

periculos adversar al lor și în concluzie l-au prezentat ca atare. Între finalul lunii iunie și începutul lunii august 1914 presa românească a reușit două lucruri, așa cum vom arăta mai jos: să construiască un discurs din care să reiasă că doar Rusia este vinovată pentru începutul conflictului și să o învinovățească chiar și pentru asasinarea arhiducelui Francisc Ferdinand. În 30 iulie a fost anunțată mobilizarea armatei ruse, fără comentarii⁴⁴, însă în 4 august, când practic războiul era deja declarat, jurnaliștii români de la *Gazeta Transilvaniei* și *Românul* considerau că pacea europeană încă ar mai fi putut fi salvată, dacă Rusia nu ar mai amenința Imperiul Austro-Ungar și Germania. Acești jurnaliști mai afirmau că Rusia era vinovată că și-a mobilizat forțele în timp ce guvernul german încerca să medieze conflictul, forțând astfel și armata germană să intervină⁴⁵.

Prin intermediul presei aflate sub cenzură autoritățile au încercat să convingă populația de faptul că acest război nu s-a extins din vina Austro-Ungariei sau a aliatai sale, Germania, ci din vina adversarului. În acest sens, putem observa și că ei citează declarații ale ministrului de Externe rus Sazonov doar pentru a le combate și a repeta argumentele lor împotriva Rusiei⁴⁶. Pentru a deveni mai convingătoare în demonizarea inamicului, autoritățile au căutat să-i implice pe ruși chiar în atentatul de la Sarajevo. Prima referire la legătura dintre asasinarea arhiducelui Francisc Ferdinand și Rusia a fost făcută în 5 iulie, când această țară a fost acuzată că a insuflat sârbilor din monarhie și din Serbia o nocivă dorință de unire a slavilor de sud, care i-a animat și pe asasini⁴⁷. Aceste legături nu au mai fost pomenite până după declararea războiului, când, pentru a sublinia ostilitatea rusească, s-a fabricat o știre în 5 august, despre faptul că fostul ambasador al Rusiei la Belgrad, Hartwig, ar fi fost amestecat în atentatul de la Sarajevo și că cel care l-a deconspirat a fost ambasadorul austro-ungar Giesl⁴⁸. Ideea pare a fi intrat total în arsenalul de propagandă al autorităților, întrucât o vom regăsi promovată și într-o telegramă semnată de comandantul armatei austro-ungare, arhiducele Frederic de Teschen, care declara: „Noi nu am

⁴⁴ *Gazeta Transilvaniei*, 17/30 iulie 1914, nr. 156, p. 3.

⁴⁵ *Gazeta Transilvaniei*, 22 iulie/4 august 1914, nr. 160, p. 1. Un articol asemănător a apărut în *Românul*, 22 iulie/4 august 1914, nr. 160, p. 4.

⁴⁶ *Românul*, 31 iulie/13 august 1914, nr. 168, p. 3.

⁴⁷ *Românul*, 22 iunie/5 iulie 1914, nr. 136, p. 4.

⁴⁸ *Românul*, 23 iulie/5 august 1914, nr. 161, p. 5; *Gazeta Transilvaniei*, 23 iulie/5 august, nr. 161, p. 2.

căutat acest război. Șirului nesfârșit de atacuri și calumnii i-a pus capacul Rusia, acoperind urmele nemernicului atentat comis contra dinastiei austro-ungare și profitând de prilej să se năpustească asupra monarhiei și a aliatului german.”⁴⁹.

Ideea implicării Rusiei în asasinarea arhiducelui a mai apărut o dată la finalul lunii septembrie. De această dată contextul pare mult mai îndepărtat – apariția la Sofia a unei broșuri –, însă acea broșură enumera crimele politice dirijate de Rusia pentru a dovedi implicarea sa și în atentatul de la Sarajevo⁵⁰. Concluzia este clar formulată pentru a rămâne în mintea cititorului și a se conecta cu informații asemănătoare.

În timpul celor două luni studiate din Primul Război Mondial, discursul cu privire la ruși s-a concentrat pe trei planuri: despotismul și expansionismul rusesc, forța și slăbiciunile Rusiei, caracterul soldatului rus.

După cum am arătat mai sus, românii ardeleni erau deja familiarizați cu principalele trăsături ale regimului țarist, între care cea mai importantă era autoritarismul. Presa a insistat mult pe această trăsătură, care a fost reamintită în multiple articole. Unele din acestea erau mai simple și aveau un conținut mobilizator, prin care românii declarau că luptă de partea civilizației și a ordinii, contrare haosului, barbariei și despotismului cu care era asociată Rusia⁵¹. Într-un interviu mai complex, Alexandru Vaida-Voevod a explicat ce ar putea însemna un triumf al Rusiei în acest război, și anume distrugerea oricărei forme de democrație în Europa, care ar urma să cedeze în fața autoritarismului victorios al rușilor⁵². Un articol de la finalul lunii august dorește să sublinieze această lipsă de drepturi cetățenești cu care se confruntau românii din Serbia și Rusia, transformând războiul într-un fel de cruciadă pentru eliberarea lor:

„La miazăzi și miazănoapte, și oriunde ar fi, să ducem și azi biruitori acest steag, care este simbolul libertății și al dreptății popoarelor. În Sârbia și în Rusia gem în sclavie neagră peste două milioane de frați de ai noștri, fără biserici și fără școli naționale, și fără cele mai elementare drepturi cetățenești! Tirania sârbilor și rușilor tinde la exterminarea ființei naționale a fraților noștri.”⁵³.

⁴⁹ *Drapelul*, 29 iulie/11 august 1914, nr. 84, p. 2.

⁵⁰ *Drapelul*, 11/24 septembrie 1914, nr. 102, p. 2.

⁵¹ *Românul*, 1/14 august 1914, nr. 169, p. 1.

⁵² *Românul*, 29 iulie/11 august 1914, nr. 166, p. 2.

⁵³ *Gazeta Transilvaniei*, 10/23 august 1914, nr. 175, p. 1.

Dorința de cuceriri a rușilor este surprinsă în multiple articole, dintre care unul se referă la România și conține sfaturile unui basarabean către români, care i-a îndemnat să nu îi lase pe ruși să treacă Prutul căci odată veniți, aceștia nu vor mai dori să părăsească țara⁵⁴.

Forța și slăbiciunea Rusiei apar prezentate într-un raport interesant, întrucât adversarul nu ar mai fi fost convingător în lipsa calităților și defectelor. Din punctul de vedere al jurnaliștilor români, puterea acestui dușman stă mult în întinderea sa impresionantă, care îl face practic de necucerit și îi oferă accesul la resurse imense. O descriere a bogatelor sale rezerve nu poate uita să facă referire la ceea ce trebuie detestat la acest inamic, și anume regimul politic:

„De-a lungul Siberiei străbate trenul și vine încărcat pe lângă metale nobile cu plumb și cositor, *stropit ce-i drept cu lacrimi și acoperit de blesteme* [s.n.], dar ieftin. În toate părțile, o producție bogată, pretutindeni un prisos de avere, care trebuie valorizată. Căci cu Rusia, oricari ar fi părerile multora în ce privește bogăția sa mai ales neexplorată, nu poate fi asemănat nici un stat european.”⁵⁵.

Acest mare avantaj i-a determinat pe unii jurnaliști să proclame imposibilitatea de a înfrânge Imperiul Țarist definitiv, deoarece mereu se va putea reface⁵⁶. În contrast cu această bogăție a resurselor sunt prezentate slăbiciunile armatei ruse și ale soldatului rus în general. Armata rusă este prezentată ca o armată lipsită de disciplină, cu soldați oboșiți și neloiali, iar cei de alte etnii se bucură când scapă de front⁵⁷. Despre ofițerii ruși apar informații cum că sunt fricoși⁵⁸ și că folosesc armament de slabă calitate⁵⁹.

Militarul rus este descris în același mod, cu înfățișarea părților negative și pozitive. Lupta contra Serbiei și Rusiei a fost prezentată în presă ca o luptă a civilizației contra barbariei, iar dușmanii sunt caracterizați ca fiind violenți, cruzi și înclinați spre jaf. O scrisoare a unui combatant bănățean anonim descrie avansul victorios românilor și precizează că soldații români doreau să se răzbune pe slavi (nu este precizat dacă este vorba de ruși sau de sârbi) pentru că au furat de la populație și au profanat altare⁶⁰. La

⁵⁴ *Gazeta Transilvaniei*, 31 iulie/13 august 1914, nr. 168, p. 2.

⁵⁵ *Românul*, 14/27 august 1914, nr. 178, p. 1.

⁵⁶ *Gazeta Transilvaniei*, 24 iulie/6 august 1914, nr. 162, p. 1.

⁵⁷ *Românul*, 22 august/4 septembrie 1914, nr. 183, p. 2.

⁵⁸ *Românul*, 28 august/10 septembrie 1914, nr. 188, p. 4.

⁵⁹ *Românul*, 6/19 septembrie 1914, nr. 195, p. 1.

⁶⁰ *Românul*, 6/19 august 1914, nr. 173, p. 4.

Începutul lunii septembrie, în timpul luptelor pentru orașul Liov (Lemberg), corespondentul importantului ziar *Pester Lloyd*, Ludovic Biró, a caracterizat rusul ca fiind un dușman crunt, superior francezilor din punctul de vedere al rezistenței⁶¹. O imagine feroasă a rușilor întâlnim la mijlocul lunii septembrie într-o schiță a lui Damian Izverniceanu (1883-1935)⁶², unde aceștia au fost la un moment dat comparați cu urșii prin aspectul fizic, doar că s-au dovedit lași, fugind imediat ce au întâlnit opoziția fermă a ostașilor monarhiei⁶³. Caracterul de jefuitor al soldatului rus a mai fost discutat într-un mic articol, în care se reproducea un interviu cu un soldat rutean din Galiția. Acesta, pe numele lui Mihail Bughel, declara despre caracterul dușmanului următoarele: „Muscalul este ca câinele pe hoit: dacă nici nu poate mânca el singur totul, tot nu lasă ca să mănânce și alții. Acolo au luat țăranului totul, când am sosit noi nu mai găsiai un chibrit”⁶⁴.

Asociată cu brutalitatea armatei ruse este figura cazacului, care le era cunoscută ziariștilor români cu mult înainte. Referirile la ei apar încă de la începutul lunii august când, scriind despre situației Poloniei rusești, redactorii i-au prezentat pe cazaci ca principal instrument al represiunii, făcând referire și la instrumentul opresiunii fizice specific lor, cnutul⁶⁵. Cea mai întinsă descriere a cazacilor din punct de vedere etnic a apărut în luna septembrie, în *Gazeta Transilvaniei*, fiind o preluare după ziarul vienez *Die Zeit*. Cititorii români au putut astfel afla informații despre locuințele tradiționale, armele și chiar comportamentul cazacilor, extrem de violent în vreme de război:

„În general cazacul în timp de pace nu e om rău sau crudel. Dar în războaie e volnic cu cetățenii statului dușman, îi maltratează dacă nu se supun voinței lui. E un mic despot care se dedă deseori la mari excese. Scăderea aceasta e veche, a rămas din moși-strămoși, când stăpâna în Europa dreptul pumnului.”⁶⁶.

În luna septembrie, probabil din pricina evoluției frontului și a luptelor de la Liov în care rușii avansau, s-a ajuns ca în presa românească să fie prezentată o imagine pozitivă a acestor dușmani. Deși presa promovase

⁶¹ *Românul*, 23 august/5 septembrie 1914, nr. 184, p. 2.

⁶² Câteva date despre acest prozator se pot găsi în necrologul său din *Foaia Diecezană*, 7 aprilie 1935, nr. 14, p. 4.

⁶³ *Drapelul*, 2/15 septembrie 1914, nr. 98, p. 1.

⁶⁴ *Drapelul*, 11/24 septembrie 1914, nr. 102, p. 1.

⁶⁵ *Gazeta Transilvaniei*, 30 iulie/12 august 1914, nr. 167, p. 1.

⁶⁶ *Gazeta Transilvaniei*, 6/19 septembrie 1914, p. 1

mai de dinainte ideea că rușii au arme proaste, încep să apară articole mai multe despre armele lor, chiar informații că ele nu sunt eficiente pentruuciderea oamenilor. Un articol relevant despre acest subiect a fost publicat în *Gazeta Transilvaniei*:

„Cine ar fi crezut că rușii să fi ajuns la atâta civilizație și umanitate încât în războiul actual să folosească gloanțe cari fac puțină stricăciune. [...] [Răniții austro-ungari n.n.] au rane ușoare cari dovedesc că gloanțele rusești nu au menirea să ucidă, să infecteze, ci numai să facă pe dușman pentru un timp oareșcare incapabil de luptă.[...] Ranele sunt mici, pe unde intră glonțul în carne, abia se observă, rana se vindecă foarte ușor și nu prezintă semne de aprindere și infectare [...] majoritatea ranelor e la picioare și mâini, morți avem puțini.”⁶⁷.

Articolul de mai sus se încheie cu precizarea că muniția austro-ungară este de foarte bună calitate și provoacă răni greu de vindecat. Pe lângă această dovadă de compasiune față de adversari în legătură cu armele, dușmanii mai sunt prezentați ca fiind foarte atenți și ospitalieri cu răniții din armatele Puterilor Centrale, așa cum apare într-un articol preluat din presa maghiară, în care un rănit își povestea experiența într-un spital militar rusesc. Rămas anonim, acest soldat spunea că a fost îngrijit cu aceeași amabilitate, ca și cum ar fi fost într-un spital al propriei sale armate⁶⁸. Nu în ultimul rând, în cadrul schimbării de viziune asupra adversarilor, inclusiv comportamentul din război al armatei ruse se schimbă, aceasta devenind una disciplinată și civilizată. Intrarea ei în orașul Liov, care atunci aparținea Imperiului Austro-Ungar, constituie un prilej pentru a evidenția schimbarea de imagine. Rușii sunt prezentați ca fiind onești cu cetățenii, plătind tot ce consumau cu bani lichizi, în vreme ce ofițerii lor aveau grijă să nu aibă loc abuzuri⁶⁹. Același comportament civilizată l-a manifestat armata țaristă și atunci când a ocupat un oraș bucovinean, al cărui nume nu a fost precizat⁷⁰. Considerăm că această schimbare de viziune poate fi pusă în legătură cu o serie de succese ale armatei inamice, în primul rând ocuparea Liovului, iar autoritățile nu doreau ca civilii să se panicheze și să-și abandoneze locuințele, ceea ce ar fi dus la blocarea unor drumuri și chiar la îngreunarea operațiunilor militare. Presa a sfătuit populația ca în cazul unei ocupații

⁶⁷ *Gazeta Transilvaniei* 12/25 septembrie 1914, p. 2. Un articol asemănător poate fi găsit și la începutul lunii septembrie, în *Românul*, 24 august/6septembrie 1914, nr. 185, p. 3.

⁶⁸ *Gazeta Transilvaniei*, 13/26 septembrie 1914, nr. 201, p. 1.

⁶⁹ *Gazeta Transilvaniei*, 9/23 septembrie, nr. 198, p. 2.

⁷⁰ *Drapelul*, 16/29 septembrie 1914, nr. 104, p. 3.

temporare de către inamic să rămână în casele lor, întrucât dușmanii nu le vor face nimic, iar pagubele lor ar fi mult mai mari dacă ar pleca decât dacă ar rămâne să-și păzească bunurile⁷¹.

În afara rușilor și sârbilor, presa românească a oferit informații despre ceilalți adversari ai Puterilor Centrale, Anglia, Franța și Belgia, însă într-o mult mai mică măsură. Declarând război Franței în 3 august, Germania a dorit să aplice un plan care prevedea o invazie a Belgiei, pentru a ocoli granița franceză bine apărată. Încălcarea neutralității Belgiei a atras intrarea în război a Angliei, care a declarat război Germaniei în 4 august 1914⁷². Există imediat după asasinat acel portret idealizat al soldatului român, la care ne-am referit mai sus, care conține și o descriere a soldaților din armatele apusene:

„Vor fi apoi și soldați disciplinați, cu milă pentru femei, bătrâni și copii, soldați cari știu ce-i al meu și ce-i al tău, soldații apusului; dar aceștia sunt, în schimbul acestor virtuți militare, greoi, moleșiți, fricoși; acestora le trebuie perină sub cap și zamă caldă la ameazi, altmintre se prăpădesc înainte de a da față cu dușmanul.”⁷³.

Conform celor de mai sus, soldații armatelor occidentale erau net inferiori românilor, fiind mult mai pretențioși, lași, însă milostivi și disciplinați.

Chiar dacă au scris relativ mult în legătură cu Franța în această perioadă, jurnaliștii români de la cele trei periodice studiate au scris relativ puține lucruri despre francezi, astfel că nu putem extrage din articolele lor multe trăsături etnice. Câteva observații interesante despre armata franceză au apărut însă și merită analizate. La finalul lunii august, în ziarul *Românul* a apărut opinia conform căreia armata franceză este inferioară celei germane pe plan militar datorită regimului democratic, a individualismului francezilor precum și a curentelor umanitare din Franța, toate acestea contribuind la slăbirea spiritului combativ și a disciplinei militare⁷⁴. Această interesantă legătură dintre democrație și spiritul militar scăzut a fost ușor contrazisă de un articol publicat în același ziar două zile mai târziu, care vorbea despre vitejia francezilor, însă și despre faptul că obolesc prea repede și din acest motiv au căzut atât de mulți în prizonierat⁷⁵. În septembrie presa a scris despre acuzele de barbarie pe care Germania le-a adus atât Franței cât și

⁷¹ *Drapelul*, 30 august/12 septembrie 1914, nr. 97, p. 1.

⁷² Brendon, *Primul*, p. 5.

⁷³ *Românul*, 15/28 iulie 1914, nr.154, p. 1.

⁷⁴ *Românul*, 12/25 august 1914, nr. 176, p. 4.

⁷⁵ *Românul*, 14/27 august 1914, nr. 178, p. 3.

Angliei pentru folosirea gloanțelor „dum-dum”, care se fragmentau la contactul cu trupul unui inamic⁷⁶. Uzul acestui tip de proiectile a fost interzis de către Convenția de la Haga din anul 1899⁷⁷, iar o astfel de acuză era gravă pentru onoarea celor două state. Ea nu a mai apărut în presa românească, cel puțin în intervalul de timp pe care îl avem în vedere.

Asupra intrării în război a Angliei nu au existat atât de multe informații. Într-un articol din 16 august, atât Franța cât și Anglia erau acuzate că ajută Rusia chiar în contra propriilor interese. Autorul considera că această alianță pune într-o lumină negativă regimurile politice liberale din cele două țări, care au fost acuzate că ajutau un regim despotice⁷⁸. La sfârșitul lunii august, *Gazeta Transilvaniei* a discutat articolul savantului german Ernst Haeckel, care a acuzat Anglia că a pregătit acest război de multă vreme, întrucât ea reprezintă „în cel mai înalt grad raționalismul fără scrupule, brutalul egoism național, a pus din nou în aplicare «morală sa practică» numai și numai pentru a întări forța britanică în lume.”⁷⁹.

Aceste idei nu au fost reluate, cel puțin în cele două luni pe care le-am avut în vedere, probabil deoarece fusese deja stabilită ideea că Rusia a fost țara din cauza căreia a început conflictul. O foarte interesantă prezentare a trăsăturilor englezilor au făcut ziariștii de la *Drapelul*, prin care au scos în evidență perseverența acestor adversari:

„Când Anglia a luat grava hotărâre de a intra în război, a făcut-o cu toată hotărârea de care sunt capabili Albionii. Fiecare poporul englez, care când se hotărăște să ducă ceva la îndeplinire și aduce, trebuie să dea de gândit. Englezul nu cedează, nu se descurajează, el nu vede înainte decât scopul urmărit, către care se îndreaptă cu toate puterile de cari e capabilă această nație perseverentă, cel mai extraordinar popor de cuceritori.”⁸⁰.

Belgia a apărut cel mai puțin în publicistica din aceste luni, în general asociată cu Germania. Este interesant de observat că presa românească a cunoscut faptul că intrarea germanilor în Belgia era un act nelegitim, chiar din declarațiile cancelarului german, Theobald von Bethmann-Hollweg, care a motivat această acțiune prin necesități militare⁸¹. În campania contra

⁷⁶ *Drapelul*, 28 august/10 septembrie 1914, nr. 96, p. 2.

⁷⁷ http://avalon.law.yale.edu/19th_century/dec99-03.asp, accesat în 21 martie 2015.

⁷⁸ *Românul*, 3/16 august 1914, nr. 171, p. 1.

⁷⁹ *Gazeta Transilvaniei*, 13/26 august 1914, p. 2.

⁸⁰ *Drapelul*, 28 august/10 septembrie 1914, nr. 96, p. 2.

⁸¹ *Românul*, 25 iulie/7 august 1914, nr. 163, p. 4.

Țărilor de Jos, germanii au fost prezentați cititorilor români ca niște soldați disciplinați, care respectă libertățile individuale și plătesc toate rechizițiile de la localnici⁸². Doar franctirorii belgieni au fost portretizați extrem de negativ, presa românească preluând știri despre atacuri, asasinate nocturne sau mutilări de cadavre ale soldaților germani⁸³. Despre motivațiile acestor oameni nu s-a menționat absolut nimic, discursul înfățișând doar o Germanie corectă, care este împiedicată de civili să-și îndeplinească obiectivele și este forțată să ia măsuri împotriva acestora⁸⁴.

În anul 1914, Imperiul Austro-Ungar a trimis în luptă în Marele Război aproape 500000 de români transilvăneni, dintre care 72000 au fost înrolați în primele săptămâni ale conflictului⁸⁵. Fiecare din acești soldați purta cu sine o imagine a dușmanului, la fel și cei rămași acasă, care se documentau din ziare sau primeau informații din alte surse oficiale, și trimiteau pe front pachete sau scrisori. La începutul acestui sângeros conflict, care a durat mai mult decât se așteptau toți combatanții, statul austro-ungar a depus eforturi mari de a crea o imagine și un discurs despre adversari în urma căruia să reiasă faptul că imperiul dualist și principalul său aliat, Germania, nu au avut nicio vină pentru declanșarea conflictului, aceasta aparținând sârbilor, rușilor sau chiar englezilor. Asupra imaginii rușilor s-a insistat cel mai mult datorită proximității lor, fiind exploatate teme mai vechi precum tirania rusească și dorința lor de expansiune, informații menite să întărească loialismul populației în jurul Tronului și guvernului. Presa românească, controlată de stat prin cenzura civilă și militară, a devenit unul din principalele instrumente de răspândire a acestor informații în rândul populației românești.

ANDREI SABIN FAUR

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

⁸² *Românul*, 27 iulie/9 august 1914, nr. 165, p. 4.

⁸³ *Gazeta Transilvaniei*, 3/16 august 1914, nr. 171, p. 1.

⁸⁴ *Drapelul*, 28 august/10 septembrie 1914, nr. 96, p. 2.

⁸⁵ Liviu Maior, *Românii în armata habsburgică. Soldați și ofițeri uitați*, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 172-174.

THE RADICALISATION OF ALTERITY: BUILDING AN IMAGE OF THE ENEMY FOR THE
TRASYLVANIAN ROMANIANS DURING THE FIRST MONTHS
OF THE FIRST WORLD WAR

Abstract

The present article analyzes the way in which the adversaries of the Austro-Hungarian Empire were depicted by the Transylvanian Romanians between the assassination of Archduke Franz Ferdinand and October 1914, when we consider that an image of the enemy was formed among the Romanian population. This study relies especially on the Romanian press of 1914: *Gazeta Transilvaniei* (Braşov), *Drapelul* (Lugoj) and *Românul* (Arad). After 26 July 1914, censorship was decreed in the Austro-Hungarian Empire, which meant that the press was attentively monitored, so that it would not reveal information that may affect the military operations. The authorities also had the possibility to control what information could be published or not, according to their interests.

Our research has analyzed the way in which the main adversaries of the dual monarchy were identified and depicted: the conspirators, the Serbs (before the outbreak of the war), the Russians, the French, the English, and the Belgians. The discourse regarding the enemies had two main functions: to transfer the responsibility for the outbreak of the war to the enemies of the Central Powers and to reinforce the dynastic loyalty of the Transylvanian Romanians and their sense of duty towards the fatherland. The Russians, who were considered the most important enemies by the Romanian journalists due to their proximity, were presented in a negative way at the beginning (by underlining their authoritarian regime, the lack of civil rights, and the cruelty of the soldiers), but also in a positive way, by presenting their inferior ammunition, the high quality of the Russian military hospitals, and even the discipline in the Russian army. The French and the English were less present in the Romanian press, yet we can find brief articles about them, from a military and political point of view. Although the Romanian journalists presented the invasion of Belgium as a violation of the international laws, the image of the Belgians was negative, as they were seen only as obstacles in front of an honest and disciplined German army.

Keywords: World War I, Transylvanian Romanians, Austro-Hungarian Empire.